

Recenzja

pracy doktorskiej mgr. Marka Stefańskiego

Pułkownik Stanisław Hojnowski (1893-1939) Biografia obrońcy

Tomaszowa Mazowieckiego z września 1939 roku.

Polska historiografia poświęcona dziejom Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej ciągle jest przedmiotem zainteresowań kolejnych pokoleń badaczy i co najważniejsze, odbiorców ich prac - czytelników. Pomimo tego, że od wydarzeń, które są przedmiotem dociekań części historyków upłynęło co najmniej 80 lat i odeszli ich świadkowie, pojawiają się kolejne opracowania. Doceniać należy zwłaszcza takie, w których odczuwa się silne zaangażowanie autorów w ustalaniu szczegółów. Z uznaniem należy doceniać doświadczenie badawcze ukształtowane w oparciu o dociekliwość i skonfrontowane z wiedzą o źródłach oraz literaturze tematu.

Przez pierwsze dekady po II wojnie światowej polska historiografia wojskowa była poddawana ideologicznej i politycznej presji. Obowiązywały, zwłaszcza w latach czterdziestych i pięćdziesiątych ogólnikowe, negatywne oceny zarówno sił zbrojnych II Rzeczypospolitej jak i ich kadry oficerskiej. Ograniczano lub wręcz uniemożliwiano dostęp do źródeł. Starano się zniechęcić do gromadzenia informacji, na przykład spisywania wspomnień, czy pamiętników, które mogły posłużyć służbie bezpieczeństwa w penetracji środowisk kombatanckich. W kolejnych dziesięcioleciach mimo wielu wysiłków badacze nie byli w stanie uzupełnić wielu braków. Opracowania dużych monografii, które w tamtych czasach podjęto choć były na ówczesnym etapie ważnymi dokonaniem, to jednak z dzisiejszej perspektywy wykazują wiele niedokładności. Niewątpliwie zawarzył pośpiech i chęć odwołania się do pamięci ostatnich świadków. Zmiana sytuacji politycznej w pełni uwolniła swobodę badań historycznych ale niestety upływający czas zabrał świadków historii i

współcześni badacze z wielkim trudem rekonstruują dawne wydarzenia. Tym bardziej godne są wyróżnienia te prace, które mimo przeciwnych okoliczności kończą się sukcesem.

Przedstawione powyżej ogólne uwagi, w pełni odnoszą się do pracy mgr. Marka Stefańskiego pt. *Pułkownik Stanisław Hojnowski (1893-1939). Biografia obrońcy Tomaszowa Mazowieckiego z września 1939 roku*. Podjęty w rozprawie temat jest w pełni oryginalny i trafnie sformułowany. Wybór problematyki badawczej nie był przypadkowy. Mgr. M. Stefański jest autorem kilku publikacji i specyfika badań oraz pisanie prac z zakresu biografistyki nie jest mu obca. Urodził się i wychował w Tomaszowie Mazowieckim. W III Liceum Ogólnokształcącym w tym mieście zdał egzamin maturalny i otrzymał świadectwo dojrzałości. Szkoła, do której uczęszczał istnieje od 2006 rok a jej patronem jest płk. Stanisław Hojnowski. Nic więc dziwnego, że postać obrońcy Tomaszowa Mazowieckiego, dowódcy 45 Pułku Strzelców Kresowych, była autorowi dobrze znana.

W trakcie studiów historycznych pierwszego i drugiego stopnia jego zainteresowania i umiejętności zostały rozszerzone. Podjęte studia doktoranckie pozwoliły na dalszy rozwój wiedzy i kwalifikacji badawczych. Stąd podjęcie decyzji o opracowaniu rozprawy biograficznej poświęconej płk. S. Hojnowskiemu, jako pracy doktorskiej jest w pełni zrozumiałe i nie budzi zastrzeżeń. Postać płk. Hojnowskiego była już kilkakrotnie przypominana w krótszych pracach, szczególnie w kontekście walk we wrześniu 1939 roku. Dramatyczne wydarzenia na ulicach Tomaszowa Mazowieckiego wywoływały wspomnienia o polskim dowódcy, który starał się wyprowadzić swoich podkomendnych. Inne opracowania, w których przypominano postać płk. Hojnowskiego, przygotowywane były najczęściej dla potrzeb prasy lokalnej z tych regionów, z którymi miał związki lub miały charakter not biograficznych.

Podjęcie decyzji o przygotowaniu rozprawy biograficznej stawia poważne wyzwanie autorowi. Wymaga od niego świadomości zachowania bezstronnego opisu prezentowanej postaci. Nie zawsze się to udaje. Osobiste zaangażowanie autora, zbyt emocjonalne opisywanie bohatera, i to zarówno w sensie nadmierni pozytywnym jak i negatywnym, to częsta cecha rozpraw

biograficznych. Autor musi sobie zdawać sprawę, jak trudno jest zachować umiar i w wyważony sposób prowadzić narrację. Prace typu biograficznego wymagają głębokiej analizy i refleksji, szczególnie dokładnego badania źródeł i konfrontowania, jeśli to możliwe, z przekazami osób, które znały daną postać i mogą wydać swoją opinię. W wielu wypadkach autor powinien odwoływać się do wiedzy pozaźródłowej. Powinien dokonywać analizy psychologiczne, kontekstu sytuacyjnego własnego doświadczenia życiowego. Aby zachować obiektywne spojrzenie powinien poddawać ciągle weryfikacji własne oceny, ostrożnie rozpatrywać sądy innych, zwłaszcza osób powiązanych więzami rodzinnymi czy służbowymi. Powinien być wyczulony zwłaszcza na sądy skrajnie krytyczne i nadmiernie pochlebne. Trudności często potęgują braki wystarczającego i obiektywnego materiału źródłowego.

Prace typu biograficznego najczęściej przyjmują układ chronologiczny. Wynika on z racjonalnego podziału życia bohatera na kolejne fazy rozwoju, kształcenia a następnie działalności zawodowej. Zastosowana przez magistra Marka Stefańskiego koncepcja podziału pracy zasadza się na takiej właśnie idei.

Zgromadzony przez autora materiał został podzielony na sześć rozdziałów o zbliżonej objętości. Całość pracy pomieszczona została na 270 stronach. Zasadniczy wywód poprzedza wstęp, w którym autor omówił cel dysertacji. Jest nim odnalezienie i ustalenie takich informacji z życiorysu bohatera, które nie były ustalone w dotychczasowych badaniach. Również wyjaśnienie i uściślenie innych wiadomości, które nie zawsze były skonfrontowane z różnymi źródłami, stało się celem rozprawy. Autor we wstępie omówił bazę źródłową swojej pracy, zwracając uwagę na jej braki w odniesieniu do niektórych okresów życia bohatera. Podkreślić należy zew tej sytuacji zwrócić uwagę na wykorzystanie zasobów źródłowych wielu nawet pozornie mało ważnych instytucji. W tej części pracy przedstawiony i oceniony został zasób opracowań, z których korzystał autor. Warto także podkreślić, że autor w poszukiwaniu i konfrontacji wszelkich informacji zwrócił się do rodziny płk Hojnowskiego. Treść kolejnych rozdziałów odzwierciedla fazy życia bohatera. Pierwszy poświęcony został opisowi czasów młodości, środowisku rodzinnemu, edukacji i pierwszej służbie w szeregach wojsk austro-węgierskich do zakończenia I wojny światowej. Kolejne trzy rozdziały

poświęcone zostały służbie w Wojsku Polskim począwszy od czasu jego tworzenia jesienią 1918 roku, przez walki o granice w latach 1918-1921 a wreszcie na kolejnych szczeblach kariery w różnych jednostkach. W 1935 roku płk Hojnowski objął stanowisko dowódcy 45 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych. Do wybuchu wojny odpowiadał za jego wyszkolenie i przygotowanie do walki w obronie ojczyzny. Ten etap życiorysu choć stosunkowo krótki, szalenie dramatyczny, zakończony śmiercią na polu walki, jest opisany w piątym rozdziale. Ostatni szósty rozdział opowiada o różnych upamiętnieniach postaci i czynów płk. Stanisława Hojnowskiego. W zakończeniu autor podsumował swoje badania. Tekst wywodu uzupełnia bogata bibliografia zawierająca różnorodne źródła archiwalne drukowane, pamiętniki, wykaz prasy oraz opracowania zarówno drukowane jak i netografię. Tekst wzbogacony został o 34 ilustracje oraz trzy mapy przedstawiające przebieg działań wojennych w 1939 roku w rejonie Tomaszowa Mazowieckiego. Pracę uzupełnia 10 załączników, które są kserokopiami wybranych dokumentów do których dotarł autor w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie oraz Archiwum Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 8 w Tomaszowie Mazowieckim.

Oceniając konstrukcję pracy mgr. Marka Stefańskiego należy podkreślić jej trafność i proporcjonalne podzielenie objętości poszczególnych części. Przedstawiony materiał zgromadzony przez autora zasługuje na uznanie za szczegółowość i dociekliwość badawczą. Jego wykorzystanie nie budzi zastrzeżeń. Autor wykazał znajomość tematyki jaką podjął w swoich badaniach. Taka ocena odnosi się zarówno do szczegółów narracji jak i omawianego szerokiego tła historycznego

Specyficzny język źródeł i opracowań jest w pełni mu znany i wykorzystany. Jednak nie wpłynął na narrację tak by była zbyt hermetyczna. Z drugiej strony autor nie posługuje się językiem kolokwialnym. Odpowiednie wyważenie sposobu narracji jest pozytywną cechą tekstu. Jest on przejrzysty i czytelny również dla czytelników niezbyt oswojonych ze specyficznym językiem wojskowym i tematyką opracowań z zakresy historii militarnej.

Tekst rozprawy zaopatrzonej został w niezbędne w takiej pracy odnośniki w postaci przypisów. Autor umiejętnie zastosował zarówno odwołania do literatury, jak i wskazywał źródła swoich tez. W wielu wypadkach rozszerzał informacje które nie mogły znaleźć się w tekście narracji aby nie zaburzały jej toku. Często używane były odnośniki szerzej informujące o opisywanych postaciach. W odpowiedni sposób autor stosował także odnośniki sygnalizujące polemikę z niektórymi sądami wyrażanymi w literaturze tematu. Sama konstrukcja i zapisy odsyłaczy nie budzą zastrzeżeń.

Należy podkreślić, że temat badawczy podjęty przez mgr. M. Stefańskiego postawił przed autorem szereg trudności, o których recenzent wspominał wcześniej. Należy stwierdzić, że autor dysertacji zachował obiektywne i chłodne spojrzenie. Wydaje się że wcześniejsze publikacje pozwoliły na zdobycie niezbędnego doświadczenia i refleksji. Innym problemem warsztatowym jaki stanął przed mgr. M. Stefańskim był pozorny brak źródeł w zasobie głównych archiwów. Właściwe, ale wymagające wyobraźni i dociekliwości badawczej, było łączenie, nawet drobnych informacji, z różnych pośrednich źródeł. Zastosowanie zarówno metod indukcyjnych, jak i dedukcyjnych w pełni zostało zastosowane przez autora dysertacji. W ten sposób wykazane zostało w pełni opanowanie warsztatowe.

Autor już kilkakrotnie przedstawiał w postaci publikacji zainteresowania badawcze oraz wyniki swoich dociekań. Zaprezentowana rozprawa jest kolejnym etapem rozwoju wiedzy i umiejętności. Formułowanie tez badawczych, gromadzenie informacji je weryfikujących, umiejętności formułowania wyводу i wyrażania go adekwatnym językiem dostosowanym do odbiorcy a wreszcie konfrontacja własnych ustaleń na forum naukowym i przedstawianie ich do dyskursu, to cechy i umiejętności jakie zostały zaprezentowane w dysertacji mgr. M. Stefańskiego. Te wszystkie oceny i wiedza w pełni potwierdzają, że mgr. Marek Stefański podczas studiów doktoranckich nabył umiejętności i kompetencje zakładane w efektach kształcenia na tym poziomie. Zdaniem recenzenta przedstawiona do oceny praca o opanowaniu wiedzy historycznej, wiedzy o specyfice i metodologii prowadzenia badań naukowych. Wykazał umiejętności w rozwiązywaniu problemów badawczych. Tekst przedstawiony do oceny sporządzony został z

olbrzymia staranności, co świadczy o umiejętnościach opracowywania, publikowania i upowszechniania swoich wyników badań.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa jest ciekawym i dobrze opracowanym tekstem, podejmującym ważne, zagadnienie. Biografistyka historyczna stawia autorom wysokie wymagania, które w wypadku recenzowanej pracy zostały z powodzeniem wypełnione. Podjęcie wysiłku opracowania takiej pracy zasługuje na uwagę. Rozprawa napisana została jasnym językiem, a Autor włożył duży wysiłek oraz wykazał umiejętności w zgromadzeniu, opracowaniu i przeanalizowaniu bazy źródłowej. W trakcie pracy pogłębił swoją wiedzę o historii militarnej a także, historii gospodarczej i społecznej.

Podsumowując, Recenzent uważa, że recenzowana praca doktorska spełnia wymogi stawiane tego typu dysertacjom i w związku z tym stwierdza, że magister Marek Stefański może zostać dopuszczony do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Marek Dzikiewicz